

Hizkuntza minorizatuen Soziologi Batzarrea

Joan Mari Torrealdai

Urri honen hasieran, «Hizkuntza Minorizatuen Soziologi Batzarrea» eginez, 150 pertsonatik gora bildu zen bost egunez Getxoko Faduran. Horietako gehienak euskaldunak, baina baita katalan dexente eta gailego batzu ere.

1983an Iruñean egindako bileratik 15 hilabetetara ospatu da Batzarre hau —egunez egun hamabost hilabete. Lehen bilera hartan bertan sortu zen Kongresuaren asmoa. Geroko bileretan, bai Lleidan eta bai Santiagon, gorputz hartuz joan da asmo hori. Egia esan, antolaketa bere osoan eta programa zati handi batean euskal taldearen bizkar joan da. Gurean, bi taldek bat egin dute horretarako: SEE edo Soziologoek Euskal Elkarteak eta Iruñean sorturiko soziolinguistika-taldeak. Batzarrea egin ahal izateko, Eusko Jaurlaritzako zenbait Sailen diru-laguntza izan dute.

Hizkuntza minorizatu baten normaltzearen bila, era honetara antolatu zen Batzarrea: egun bakoitzak bere gai-eremua zuen, eta gai nagusi horren emankizun teorikoa espezialista batek egin ohi zuen, bi hitzaldiren bidez. Hitzaldi ardatz hauen inguruan, mahaiak antolatu ziren eta horietan ikerketen, azterketen eta lekukotasunen berri eman ohi zen. 50 bat txosten eta komunikazio azaldu ziren denetara, batzu onak eta eskas samarrak beste batzu. Katala-

nek, gailegoek eta euskaldunek elkarrekin hartu behar zuten parte mahai bakoitzean, baina *de facto* euskaldunen eskuhartzearen nagusitasuna nabarmena gertatu zen; eta ez, noski, antolatzaileek horrelakorik bilatu zutelako.

Zertan esanik ez da, Batzarreko vedettak hitzaldi nagusiak izan zirela. Berauen interesa ere ez dago zertan azpimarra. Aski dugu horretarako gai-alorren tituluak eta hizlarien izenak aipatzea: Hizkuntz ordezkatzearen prozesu historikoa (L. Aracil), Gutxiengan egoeren analisi eta diagnostikoa (R. Jaulin); Hizkuntza gutxiengotuen prozesua (J. Cobarrubias); Hizkuntz plangintza eta arauztapena (Txepetx); Hizkuntz plangintza eta gizarte-erabilpena (W. Mackey). Hitzaldi guzti hauen balioa ere ez zen maila berekoa izan. Txepetx eta Mackey izan nituen nik neuk gustokoenak. Nire eta guztion ustez txarrena, benetan txarra, R. Jaulin etnologo frantsesa.

Lanak oro gutxi barru argitara emango direlakoan gaude. Orduan izango dugu horien goi-behea eta balioa neurtzeko aukerarik. Goiz da, beraz, gaur, bai lanen berri zehatz emateko eta bai Kongresu honen emaitzak aztertzeko. Altuenean ere urgentziatzko balantzeren bat egiterik egon daiteke, eta hori berori ere oso probisionalki. Baldintza hauekin abiatzen naiz neu ere lerro gutxi hauek idaztera.

Badirudi zenbaiten espektatibak ez zirela asebeste Batzarre honetan. Nobedade eta zer ikasi gutxi aurkitu bide zuen zenbait euskaldunek. Nik neuk, Kongresu batek zer eman dezakeen ezaguturik, eta gure honetan denetik egon zela aurretiaz aitorturik, besterik uste dut. Bai teori mailan, bai metodologi mailan, bai ikerketa mailan, eta bai proposamen mailan egon da zer ikasirik, geroa, lanen argitalpenean ikusi ahal izango denez.

Beste batzuk ez zuten gustokoa izan Batzarrearen eraketa bera: hitz gehiegi eta elkarrizketa gutxiegi. Nire ustez ere, Kongresu «klasikoegi» bilakatu zen. Nahiz eta antolatzaileek «mahai paraleloak» antolatzeko eskaintza egin, apenas egin zen horrelakorik, agian programa ofizialak lan-dinamika azkarra sortzen zuelako. Uste eta nahi baino elkarrizketa, eztabaida, eritzien eta informazioen trukaketa gutxiago izan zen Batzarre honetan. Areagotu egin zuen joera hau katalan talde baten jarrera automarginatzaileak.

Batzarre-eredu honen ondorioz eta giro horren erruz, behar bezala burutu gabe gelditu zela Kongresua esango nuke, bi puntutan bereziki: bateko, ez bait zen deus egin nazioen arteko elkar-lana eta plataforma amankomunatu eratzeko. Eta besteko, gano-

razko ondorioetik ez bait zen landu Batzarrea ixteko. Batzarreak ez ditu ondorioetan jaso bost egunez mila modutara errepikatu diren arazoak ere, hala nola, lurraldetasunaren printzipioa, elebitasun-ereduaren elebakartasun-ideologia, euskararen gizarte-erabilkizunaren garrantzia, hizkuntz plangintzaren premia, urgentzia eta ahalbidea. Batzarrea duintasunez burutzeko aukera galdu da, ez bait da zer esanik falta Iruñeko Agiriaren bide beretik. (Agiri hau JAKIN 29an aurki dezake irakurleak).

Aipatu hauek dira nire ustez kritikarako eta autokritikarako arazo nagusiak. Hauen ondoan txikikeriak iruditzen zaizkit erro-daje-faltak, zenbaiten protagonismo-nahikeriak, beste zenbaiten mesfidantzak eta batzuren interesek sortu zituzten tirabirak eta esamesak.

Nire ustetan Kongresu honen balioa ez da Faduran eta gero egingo den argitalpenean agortzen. Ezta gutxiagorik ere. Testu-inguru kulturalen kokaturik du honek lehen mailako balioa. Ez da ahaztu behar hizkuntza minorizatuen lehen batzarrea dela, alegia, soziolinguistikako lehen kongresua. Soziolinguistikaren plazaratzea esan nahi du honek. Soziolinguistikaren plazaratzea eta elkarre soziologiko baten eskutik gertatzea, hori denori oso interesgarria eta esanguratsua iruditzen zait, euskalgintzaren ohizko bideak kontutan harturik. Ez ote da hor kontzientzi hartze berri baten eta mugimendu sozial indartsu baten adierazpena ikusi behar?

Aspaldi ematen du, baina lau urte bakarrik da Soziolinguistikako Kongresu baten eraketa publikoki eskatu zela. Euskaltzaindiari egin zitzaion eskaria orduan. Eta ahots bakarti batzuren oihua zen, ez askoz gehiago. Harez gero erruz aldatu da euskalgintza. Talde eta pertsona anitz dabil egun lanean soziolinguistikaren ikuspegitik eta honen eremuan.

Lehen eskaritik lau urtetara Kongresu hori egin egin da. Beste-rik gabe. Eta ez zaio oraingoan Euskaltzaindiari eskatu hori antolatzea. Zer esan nahi duen honek? Gero eta gehiago direla, zorionez, euskaraz arduratzen diren erakundeak, elkarteak, taldeak. Lantaldeak ugalduz, haziz, dibertsifikatuz eta espezialduz doaz euskararen premien arabera. Pozgarria da hori. Gaur egun, nahita ere, euskararen monopoliorik ez du inork. Ezin daiteke egon euskararen premien orohartzailerik. Lehen esandakora nator: ekarpen konkretuen gainera, soziolinguistikako Kongresu honen garrantzia eboluzio honen barruan balioztatu behar da.

Izan ere, gurean, euskararenganako ardura Filologiak bideratu

du nagusiki, zientzia bezala. Soziolinguistikarekin alor eta bide berriak irekitzen dira, bestelako hurbilketa, perspektiba eta sentsibilitatea seinalatzen bait ditu Soziolinguistikak. Ez daude elkarren kontra, eta ez dira alternatiboak. Elkar osatuz egin beharko lukete aurrera. Baina bi alditan daude, zeren eta Filologiak status soziokulturala ongi finkatua duen bitartean, horrelakorik lortzeke bait dago Soziolinguistika. Onarpen eta estatutu horiek lehenbailehen bereganatzea, euskararen mesedetan litzateke, beste abantaila askoren artean sasoa bait da hizkuntzari buruzko diskurtsua aldatzeko, aberasteko, dibertsifikatzeko.

Fadurako Kongresuak zerbait baino gehiago erakutsi du: badela jenderik, lanik, ikerketarik, jakintzarik, gogorik eta premiarik eta premiaren kontzientziarik Euskal Herrian joera soziolinguistikoa bultzatzeko. Geroari buruz, beraz, zer? Zein da Kongresu honen segida? Beste Kongresu bat ote? Katalan eta gailegoekin plataforma bateratu bat bultzatzea ote? Bata eta bestea ongi daude. Baina bien aurretik geurea antolatzea joko nuke nik. Esan nahi bait da, euskaldunok geure artean bildu, geure premiak —teorikoak eta pragmatikoak— ongi ezagutu, euskal kulturaren baitan soziolinguistikarentzat status intelektual bat erdietsi, eta —azkenik, edo aurrenik— elkarre bat eratu behar dugula lehenik. Gero geroak. Eta esan bezala, gerokoen artean geldituko lirateke, niretzat, Kongresuak eta beste hizkuntz komunitateekiko plataformak.

J. M. T.